

Noves monedes de Carles I a nom de Ferran II: mig croat inèdit del 1545 i retribució d'un «cornado» navarrès

M. CRUSAFONT I SABATER

El més usual en una emissió monetària és que els exemplars produïts donin, per les seves llegendes o figures, dades suficients per a identificar el país emissor i l'autoritat (rei o govern) que ha manat l'encunyació.

Bé que en altres casos les monedes siguin menys explícites, els tipus que comentarem corresponen a una forma d'actuació que fuig del que és habitual; ens referim a les monedes d'un regnat emeses a nom d'un regnat anterior.¹

La singularitat del regnat de Joana i Carles (1515-1555), després Carles sol (1555-1558) no resideix únicament en el fet d'haver fet batre moneda a nom de Ferran II o de Ferran i Isabel, sinó d'haver-ho fet, ei més sovint, alternant aquestes emissions amb altres a nom propi. En aquest sentit, trobarem tota mena de casos diferents segons el país emissor, dins del amplis dominis on exerciren la seva autoritat.²

Les raons, tant de les emissions a nom de regnats anteriors, com de l'heterogeneïtat d'actuacions en diferents països o dins el mateix país, no han estat pas trobades fins avui. La major part d'autors passen per davant d'aquests fets, el més sovint sens ni tant sols esmentar la seva singularitat.

La primera dificultat per a l'anàlisi d'aquest problema resideix en la correcta interpretació de les monedes ja que, en general, només petits detalls ens poden donar la pista per a saber quan ens trobem davant d'una moneda, aparentment encunyada en temps de Ferran e Isabel, emesa realment en el regnat de Joana i Carles.

1. Existeixen moltes altres formes d'alteració com poden ésser les imitacions mes o menys fidels del numerari d'altres països. En altres casos un tipus monetari es manté sense alteració (ni tant sols de llegendes) al llarg de diversos regnats, constituint el que s'anomena una immobilització.

2. Així a Castella l'or es baté generalment a nom de Joana i Carles, mentre la plata i el billó es feia, el més sovint, a nom de Ferran e Isabel. A Navarra no coneixem cap emissió a nom de Carles, per bé que, com veurem, s'hi batés or, plata i billó. A Catalunya l'or i el billó el trobem a nom de Joana i Carles, mentre la plata porta el nom de Ferran, essent les nombroses encunyacions locals a nom de Carles (Girona, Vic) o anònimes (Puigcerdà) o es donava el cas curiós de Perpinyà, que batia els ardits a nom de Carles i els sous i dobles sous anònims. A Mallorca, València i en els dominis mediterranis les monedes solen portar únicament el nom de Carles, amb excepció de les encunyacions de Dénia i Sogorb del temps de les Germanies i que es feren a nom de Ferran, i alguna emissió napolitana que porta els noms de Joana i Carles. A l'Aragó, als dominis ultramarins i la resta de dominis europeus es baté usualment a nom de Joana i Carles, excepte en els territoris imperials de Carles, on es bat a nom exclusiu seu.

Un dels primers treballs que assenyalà emissions d'aquesta mena, pel que fa a les monedes de Castella fou l'excel·lent estudi de A. Vives titulat «Reforma monetaria de los Reyes Católicos»,³ on donava criteris per a separar les monedes d'un o altre regnat, tot recolzant-se, entre altres coses, en el canvi de tipus de lletra de gòtica menuda a llatina.⁴ Vives partí sobretot de documentació que demostrava la impossibilitat que alguns dels tipus a nom de Ferran i Isabel (múltiples de ral, per exemple), fossin encunyades dins del seu regnat i donà aquestes regles per a ajudar a la separació de tipus «de un modo aproximado»⁵ i no com a dogma de fe, com se l'han pres alguns.

Pel que fa a Catalunya, el primer que topà amb l'evidència d'una moneda a nom de Ferran II que presentava signes d'ésser del regnat de Carles I, fou Botet i Sisó. El seu amic Massot (oncle-besavi del conegut numismàtic Joan Vilaret) li mostrà un croat de Barcelona de Ferran que presentava la curiosa anomalia de tenir entre els florons de la corona la data 1545. Botet, mancat de cap altre antecedent, va suposar que era un retocat posterior, modern.⁶

Més endavant, Badia, en recollir els materials per al seu «Catàleg dels croats de Barcelona» es topà amb una dotzena llarga d'aquestes peces, de diferents encuny, el que li féu evident que havien d'ésser productes ben legítims de la seca barcelonina.⁷

Badia comptava però amb un antecedent que li podia fer més plausible aquesta singularitat d'una data corresponent a Carles I gravada damunt d'un croat aparentment de Ferran II; eren les emissions de rals i dobles rals fets a Dénia i Sogorb durant la revolta de les Germanies i identificades per Mateu i Llopis.⁸

Més endavant A. Beltrán indicà la possibilitat que alguns rals navarresos a nom de Ferran que duïen dues K acantonant les armes de Navarra podien també ésser del regnat de Carles I, fet que volgué reforçar indicant que un doble ducat navarrès a nom de Ferran duïa dues lletres acantonat l'escut que ell llegí K-R i que interpretà KAROLUS REX.⁹

Dasí recollí aquesta hipòtesi de A. Beltrán i l'extengué als rals de plata, tot indicant que calia llegir també K-R.¹⁰

Marín de la Salud, per la seva banda, tot afirmant que alguns rals porten

3. *Boletín de la Sociedad Española de Excursiones*. Madrid 1897, pàgs. 4-8 i dues làmines.

4. *Id.*, pàg. 8.

5. *Id.*, pàg. 8. Pio Beltrán reprenué el tema a «Monedas a nombre de los Reyes Católicos...», *Obra completa*, pp. 766-81, Saregossa 1972.

6. *Vid.* pàg. 549 de l'apèndix del volum III de *Les Monedes Catalanes* de J. Botet i Sisó, Barcelona 1911. El perpinyanenc Josep Massot fou també un il·lustre numismàtic. Col·laborà a Botet i amb Josep Puig (fundador de l'importantíssim museu de Perpinyà que porta el seu nom) i publicà diversos treballs, entre els que podem destacar *Notes sur les monnaies trouvées a Castell-Rosselló*. Lezignan 1912.

7. El copiosíssim catàleg de Badia fou editat a Barcelona el 1969. Podem afegir, per recolzar aquesta atribució i l'autenticitat de les peces, que coneixem exemplars d'una troballa encara no estudiada, feta al Camp de Tarragona, també datats, acompanyant un nombrós conjunt de croats de Ferran II sense data i dobles rals a nom de Ferran i Isabel.

8. F. MATEU I LLOPIS. *La ceca de Valencia y las acuñaciones valencianas de los siglos XIII al XVIII*. València 1929, pàg. 106. Aquestes emissions havien estat documentades per historiadors anteriors, però no identificades.

9. A. BELTRÁN. «La exposición monográfica de monedas a nombre de los Reyes Católicos». *Numisma* n.º 7. Madrid 1953, pàg. 108.

10. T. DASÍ. «Algunas clasificaciones de los reales de Fernando el Católico acuñados en Navarra». *Numisma* n.º 7. Madrid 1953, pàg. 59. Com veurem, la confusió de Beltrán de la R per la K gòtiques en el doble ducat era justificable. Dasí, tot seguint cegament Beltrán afirma injustificablement que las K dels rals cal llegir-les K-R. En aquest cas es tracta però de K llatines i no hi ha possible confusió.

X-X en lloc de K-K o K-R, mostrà inicialment la seva desconfiança envers aquestes interpretacions i insinuà la possibilitat que les lletres acantonant l'escut fossin en realitat marques de moneder.¹¹

Fins aquí les aportacions que hem trobat sobre aquesta qüestió.

Entrem ara al tema d'aquesta nota; presentar un nou tipus per a Catalunya i una reatribució per a Navarra.

Catalunya

Tal com hem dit, Badia va descriure diversos croats a nom de Ferran, portant entre els florons de la corona la data 1545.

Tenim la satisfacció de poder donar a conèixer un tipus nou que enriqueix la numismàtica catalana del regnat de Carles I: es tracta d'una peça de plata a nom de Ferran, de valor mig croat i datada als florons de la corona, semblantment als croats descrits per Badia amb els núms. 827 a 835. A la làmina hi podem veure l'exemplar, en el que hi podem apreciar les xifres .45. entre els florons de la corona. Corresponen a les dues darreres xifres de la data 1545 que trobem en els croats i que en el cas del mig croat es reduïren només a dues per la manca d'espai, ja de per si prou reduït en el cas del croat.

La comparació amb el croat datat (làmina 1 n.º 2) ens evidencia un gran parentiu d'estil i diversos detalls característics que es donen només en aquestes peces. Vegeu per exemple el doble cercle interior, de punts i linial, el cabell fluent i el tipus de lletra, allargassat i ondulat.

La seva descripció completa és com segueix:

Mig croat de plata

a/ FERDINANDUS.D.G.RX.45.

Efígie a esquerra coronada. Entre els florons de la corona .45. Cercles linials i de punts interior i exterior. Creu tallant, amb 3 punts a 1er. i 3er. i anell a 2on. i 4rt. Cercles dobles (linial i punts) com a l'anvers.

r/ -CIVI-TASB-ARCA-NONA

pes: 1,41 gr.

diàmetre: 20 mm.

Làmina 1 n.º 1

Comparat amb el seu croat (Badia 827 a 839), del que en podem veure un exemplar a la làmina 1 (n.º 2), podem constatar un abreujament en la llegenda de l'anvers, que acaba en els croats amb D.G.REX i l'absència en el mig que presentem de l'alteració característica en els croats consistent en tenir la C del revers girada, fent-la semblar una D. D'altra banda trobàvem en el revers dels croats la posició B, com a predominant i és també la que presenta aquest mig (seguint la nomenclatura de Badia).

Des del punt de vista documental res hi podem afegir. Les Rúbriques de Bruniquer¹² no donen cap dada. El Manual de Novells Ardits¹³ només una

11. J. MARIN. *La moneda de Navarra y su documentación*. Madrid 1975, pàg. 55.

12. Resum o índex per matèries dels acords del municipi barceloní. Editat a Barcelona els anys 1912-1916.

13. Llibre d'acords del municipi barceloní. Barcelona 1895.

vaga menció que potser ens pot donar la pista de la motivació de les encunyacions: El dia 18 de març de 1544 «el Lloctinent feu aplegar Consell de Cent ...per la defensió de la present Ciutat y havian menester pecunias... lo dit Consell no pogué res deliberar...».¹⁴

El fracàs de l'expedició d'Algèria el 1541 havia permès un nou increment de la pirateria de Dragut i Barbarroja al Mediterrani, el que feia estar en permanent inseguretat les ciutats del litoral.¹⁵ Es possible que Barcelona, bé que en aquesta ocasió res decidís, arribés mes endavant a acordar l'emissió de moneda per a cobrir les despeses defensives. Qui sap si, mancada d'autorització reial, la ciutat emparant-se en vells privilegis no decidí d'encunyar moneda de plata tot dissimulant-la amb el nom de Ferran. Evidentment era una simulació a mitjes, ja que la data era prou determinant, però potser era suficient de guardar l'aparença.

València

Encara que res poguem afegir al que ha estat dit sobre les encunyacions d'emergència valencianes durant l'aixecament de les Germanies, aprofitem l'avinentesa per a donar a conèixer un altre exemplar dels raríssims rals de plata de Sogorb, batuts, tal com hem dit, a nom de Ferran II.

Ral de plata

a/ (creu de punts) FERDINANDVS: Efigie de front, coronada i ornada.
DI:GRA:R:A

r/ (creu de punts) VALENCIA: Armes de València coronades entre
MAIORICARVM les lletres SO-S

pes: gr. diàmetre: 24 mm. Col. Banca Catalana Làmina 1 n.º 3

Com és sabut, Mateu interpreta SO(GORB)-S-(ANCHEZ), les lletres que acantonen l'escut del revers, que fan referència doncs a la seca i al Tresorer.

Navarra

Com hem dit al principi, A. Beltrán fou qui proposà d'atribuir a Carles I les peces que porten K-K acantonant l'escut navarrès.

Aquesta interpretació de les K-K era força més versemblant que la proposada per Poey d'Avant, qui cregué veure-hi una referència a Caterina de Labrit, que fou desposseïda de la part sud del regne de Navarra.¹⁶

Podem afegir en defensa de la interpretació donada per Beltrán que els rals de plata que porten K-K solen tenir caràcters llatins mentre que els que no en porten els tenen sempre gòtics i també, que és força usual en les emissions navarreses d'acantonar l'escut de les armes amb la inicial repetida del

14. *Id.* Volum IV, pàg. 143.

15. MARQUÉS DE MULHACÉN. *Carlos V y su política mediterránea*, Madrid 1962, pàg. 151.

16. F. POEY D'AVANT. *Monnaies féodales françaises*, Paris 1860. Volum II. L'autor assenyala la presència de les N singulars, de que després parlarem i llença la hipòtesi de queles K facin referència a Caterina no sense estranyesa davant del fet (vid. pàg. 186).

rei o amb les inicials del rei consort i de la reina hereva o «propietaria» (quant és aquest cas), una a cada banda.¹⁷ Així tenim:

Joan i Blanca	I-K
Joan, sol	I-I
Francesc Febus	F-F
Joan i Caterina	I-K

Però aquesta darrera consideració ens porta a rebutjar la lectura K-R feta per Beltràn en el doble ducat abans esmentat, ja que si aquest ha de fer referència a Carles, les lletres adients són K-K, mentre que K-R (per Karlus Rex) s'apartaria completament de la norma que veiem utilitzar en els regnats anteriors. Examinada la peça en qüestió podem veure que es tracta d'un exemplar que té lletres gòtiques arrodonides, el que dificulta la correcta interpretació. Sembla bastant clar que no es tracta pas de dues F (que farien llavors referència a Ferran II) ja que el front da'questa lletra no sol arribar a baix i per tant la confusió és difícil. En canvi resulta molt fàcil la confusió entre la R i la K, de tal manera que algunes peces de Joan i Caterina, perfectament identificades per les llegendes marginals sembla que portin les lletres I-R en comptes de la I-K¹⁸

Tot plegat ens porta a concloure que les lletres són senzillament K-K i precisament per això, vista la llista d'antecedents de què disposem, podem atribuir la sèrie que porta aquestes lletres a Carles I. Les lletres K que trobem acantonant les armes navarreses en els rals de plata són gòtiques arrodonides o llatines i porten o no corona. En algun cas (vegeu làmina 2 n.º 9) tenen les K dibuixades a l'inrevés. Suposem que aquesta darrera disposició de les K deu ésser el que ha conduït a Marin a la Salut a confondre-les per dues X i assenyal·lar la possibilitat que siguin marques de moneder.¹⁹

Com veurem més endavant, un dels rals de plata atribuïts a Carles, presenta les K-K coronades amb corona imperial, el que representa un altre reforç a aquesta hipòtesi d'atribució.²⁰

Examinant amb atenció el conjunt d'amonedacions navarreses a nom de Ferran II ens hem adonat que un dels tipus de *cornados* presenta caràcters llatins i sobretot una N molt característica (vegeu làmina 2 n.º 11) que sembla un trànsit barroer entre la N gòtica arrodonida i la llatina. Aquesta N la trobem també en les peces que porten la lletra K i tenen els caràcters llatins. Ja hem indicat abans, que si bé els tipus atribuïbles a Carles tenen els caràcters llatins o gòtics, les de Ferran els tenen sempre gòtics, pel que tot plegat ens porta a concloure que els *cornados* amb lletra llatina han d'ésser del temps de Carles I.

Hi ha encara una altra raó per a aquesta reatribució: l'ordenament donat per Ferran II el 1513 indica que els *cornados* han de dur una F en el camp i una llegenda marginal: REX NAVARRE ET ARAGONUM. Aquesta

17. Vgeu tots aquests exemples a Poey d'A, op. cit. volum II o a Heiss. *Monedas hispano cristianas*. Volum III, Madrid 1869.

18. Vid. per exemple el n.º 3 de la làmina LXXII de l'obra citada de Poey d'Avant.

19. Op. cit., pàg. 55.

20. CAMPANER, en la seva *Numismática Balear* (Palma 1879), es serveix de la corona imperial per a classificar les monedes eivissenques de Carles I. Vid., pàg. 189.

descripció coincideix amb el tipus 12 del Heiss,²¹ que és precisament el que porta llegenda gòtica. En canvi els *cornados* que tenen els caràcters llatins i les N característiques que hem comentat abans porten a l'anvers la llegenda següent:

+FERDINANDVS:D:G

Aquest tipus, amb llegenda més o menys abreujada segons la peça i que correspon a l'altra tipus descrit per Haiss (n.º 11), no s'avé amb l'ordenament del 1513. Aquests fets, als que podem afegir que se sap documentalment que en temps de Carles I es bateren *cornados*, ens porten a la conclusió abans indicada: els *cornados* que a més de la F en el camp tenen llegenda marginal amb FERDINANDVS, amb caràcters llatins i la N indicada a la làmina han d'ésser de Carles I, mentre que els que tenen F en el camp, llegenda marginal: D:G:R:NAVARRRE:ET i caràcters gòtics arrodonits són els de Ferran II.

No deixa d'ésser curiós que les que *no són* de Ferran són precisament les que indiquen FERDINANDVS.

Aquesta conclusió, que potser es podrà recolzar algun dia documentalment, ve reforçada també pel fet que si bé el 1513 la llegenda REX NAVARRRE ET ARAGON era l'avinent, ja no ho era als temps de Carles I perquè el 1515 el Regne de Navarra fou separat del conjunt dels Regnes de la Corona catalano-aragonesa i incorporat a Castella. Després d'aquest fet (certament ben injustificat atenent als precedents històrics) ja no era lògic que en les monedes s'hi fes la menció ARAGON, que desapareix completament a partir d'aquest moment de la moneda navarresa. En els regnats posteriors, si hi ha menció d'algun altre títol, és del de rei de Castella.

Pel que fa als diners anònims atribuïts fins ara a Carles I hi caben dues explicacions; o són d'algun regnat posterior (res ens evidencia que siguin de Carles I i Heiss els degué atribuir per exclusió) o bé són dels darrers anys del regnat, quan els navarresos demanaren insistentment al rei una nova encunyació de moneda menuda i que pel context de les peticions es dedueix que havia d'ésser d'un nou tipus.²²

Així doncs, als tipus navarresos de Carles I hi cal afegir el del *cornado*. A la làmina hi podem veure alguns del *cornados* de Ferran II i de Carles I.

En el catàleg que segueix recollirem primer un exemple del model monetari del temps de Ferran II i a continuació els exemplars que hem pogut recollir de les imitacions del temps de Carles I, identificades d'acord amb els criteris exposats.²³

21. *Op. cit.* Volum III, pàg. 46.

22. *Vid.* aquestes qüestions ampliament a l'obra citada de Marin, pàgs. 87 i ss.

23. El nostre agraïment més sincer a la direcció i conservadors del següents museus: Instituto Valencia de Don Juan de Madrid, Cabinet des Médailles de la Bibliothèque Nationale de Paris i British Museum de Londres per les facilitats per a l'estudi dels seus fons. El nostre agraïment també a Banca Catalana que ens permet la publicació del ral de Sogorb.

Doble ducat d'or

a) De Ferran II

- a/ :FERDINANDVS:D:G:R:NAVARE Efígie coronada a dreta, que talla parcialment la llegenda.
 r/ SIT:NOMEN:DOMINI:BENEDICTU Armes de Navarra coronades, tallant la llegenda per dalt.
 (caràcters gòtics)
 pes: 6,98 gr. diàm.: Làmina 1 n.º 4 Subhasta Arriols XI. 1979. núm. 868

b) Imitacions de Carles I

EXEMPLAR 1:

- a/ :FERDINANDVS:D:G:R:NAVARE Efígie coronada, a dreta, tallant llegenda per dalt.
 r/ +SIT:NOMEN:DOMINI: Armes de Navarra coronades que no tallen la llegenda, acantonades de K
 BENEDICTV...:ES: gòtiques coronades.
 (caràcters llatins, amb les N característiques)
 pes: 6,87 gr. diàm.: Làmina 1 n.º 5 British Museum

EXEMPLAR 2

- a/ FER...DVS:D:G:.....AVARRE Efígie coronada, a dreta, tallant la llegenda per dalt.
 r/ +SIT:NOMEN:D:..... Armes de Navarra coronades, que no tallen llegenda, acantonades de K
 BENEDICTV...:ES: gòtiques coronades.
 (caràcters llatins amb N característiques a l'anvers i gòtics al revers)
 pes: 6,84 gr. diàm.: Làmina 1 n.º 6 Bibliothèque Nationale (Paris)=BNP

En les peces d'or de Ferran II hi apareix alguna vegada la titulació ARAGON al final de la llegenda de l'anvers. Es el cas del 4 ducats del BNP (Heiss, lám. 147, n.º 2).

Ral de plata

a) De Ferran II

- a/ FERNANDVS:D:G:R:NAVA: Armes de Navarra coronades, tallant
 r/ +SIT:NOMEN:D:.....:BENEDIT Creu interior ornada. Als espais hi alternen F i corones.
 (caràcters gòtics)
 pes: no indica diàm. 25 mm. Làmina 2 n.º 7 Subhasta Arriols XI. 1976 n.º 1524

Donem aquest exemplar con a mostra. En el treball, abans citat de Dasí hi podem veure una ample representació de variants, algunes d'elles amb llegenda d'anvers FERNANDVS:D:G:R:NAVARRE:ET, el que ens indica la intenció d'afegir-hi ARAGON, com ens ho demostra tant el quàdruple ducat abans esmentat com el *coronado* que descriurem més endavant. Dasí descriu també amb el tipus A un ral amb les K, semblant als que veurem a continuació:

b) Imitacions de Carles I

EXEMPLAR 1

- a/ +FE...NDVS:DEI:GRA:REX:NAVA Armes de Navarra coronades, que no tallen llegenda cantonades amb K gòtiques.
- r/ +:SIT NOMEN:+:DOMINI:+:
BENEDITVN Semblant a l'anterior.
(caràcters llatins)
- pes: 3,0 gr. diàm.: 25,5 mm. Làmina 2 n.º 8 Instituto Valencia de D. Juan (Madrid)

EXEMPLAR 2

- a/ :FERDIN..VS:D:G:R:NAVA: Id. cantonades amb K llatines invertides.
- r/ +SIT:NOMEN:DOMINI:
BENE Semblant als anteriors, amb F i corones en espais alterns diferents.
(c. llatins amb N característica)
- pes: no indica diàm.: 28 mm. Làmina 2 n.º 9 Sub. ANE març 1965 n.º 485

EXEMPLAR 3

- a/ +:FERDI...DVS:DEI:GRA:REX:
NAVA Id. cantonades amb K llatines coronades amb corona imperial.
- r/ +SIT:NOMEN:DOMINI:
BENEDITVN:X Semblant als ex. 1 i 2.
(caràcters llatins i gòtics)
- pes: no indica diàm.: 26 mm. Làm.: 2 n.º 10 Sub. ANE març 1965 n.º 486

A part del tipus de lletra i les K als costats de l'escut els quatre exemplars de reals de Carles I (hi afegim el de Dasí) tenen altres petits detalls que els diferencien dels de Ferran II: la corona de les armes navarreses no talla la llegenda en els de Carles i sí en els de Ferrán; en els de Carles no hi ha la menció de ARAGON (o la intenció de afegir-ho marcat per la partícula ET) que trobem sovint en els de Ferran; les F del revers convergeixen per les bases al centre de la creu en les de Carles mentre que en les de Ferran mantenen

FERRAN

CARLES

AV

4

5

6

LAMINA I Recuadrat i amb el núm. 1: mig croat inèdit a nom de Ferran II, batut però en temps de Carles I com ens ho evidencien les dues darreres xifres de la data (.45.) entre els florons de la corona, i la seva similitud amb el croat (núm. 2), que porta també la data 1545, però completa. Núm. 3; altre exemplar del raríssim ral de Sogorb. Núm. 4 doble ducat navarrès de Ferran II, model imitat en temps de Carles: núms. 5 i 6 amb les K coronades, sovint en caràcters llatins i N característiques (fletxa).

generalment la mateixa posició; els rals de Carles tenen l'escut navarrès format de cadenes únicament, mentre que en la major part dels Ferran (l'exemplar que hem reproduït no és gens típic en aquest aspecte) hi ha un perfil linial que dobla el perfil exterior de l'escut. En general podem dir que els rals i altres peces de Carles tenen un estil mes barroer.

«Cornado» de billó

a) De Ferran II

a/ +D:G:R:NABARRE:ET	F coronada.
r/ +SIT:NOMEN:DOMINI:B	Creu interior amb anells als espais.
pes: 0,88 gr. diàm.: 17 mm.	Làmina 2 n.º 12 Col. par

Variant de llegenda:

a/ +.....NABARRE:ET:A	íd.
r/ +:SIT:NOMEN:DOMIN...	íd.
pes: 1,13 gr diàm.: 18 mm.	Làmina 2 n.º 12 Col. part.

El més interessant d'aquesta variant inèdita és, a part de la curiosa escriptura NABARRE, la menció explícita de A(RAGO) a l'anvers. Els dos exemplars tenen caràcters gtics.

b) Imitacions de Carles I

EXEMPLAR 1

a/ :FERDINAN...(repicat)	F coronada entre dues petxines
r/ :SIT:NOMEN:DOMI:	Creu interior amb anells als espais
(caràcters llatins amb N característiques)	
pes: 1,1 gr. diàm.: 18 mm.	Làmina 2 n.º 14 Col. part.

EXEMPLAR 2

a/ ...NAN...DGR...	íd.
r/ ...T:NOM...DOM	íd.
(ídem)	
pes: 1,07 gr. diàm.: 17 mm.	Làmina 2 n.º 15 Col. part.

EXEMPLAR 3

a/ +F.....DVS:D:G:R	íd.
---------------------	-----

FERRAN

CARLES

AR 7

8

9

10

N 11

FERRAN

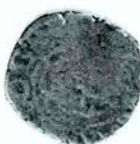
CARLES

B 12 13

14

15

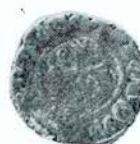
16

17

18

LAMINA II Núm. 7, ral de plata navarrès de Ferran II i 8, 9 i 10, immobilitzacions del temps de Carles amb K coronades o no (en el 9 son a l'inrevés). Vegeu la corona imperial damunt el ral núm. 10. Núm. 11: N característica que apareix en la major part de les peces d'or i plata amb K coronades, el que ens reforça la atribució a Carles dels «cornados» 14, 15, 16, 17 i 18, amb llegendes diferents de les disposades per Ferran II. Núm. 12 i 13, «cornados» que sí s'adapten a l'ordenament i no porten la llegenda marginal FERDINANDVS. El núm. 13 diu REX NAVARRE ET A, fent referència a Aragó.

r/ SIT:NOM...MI...	id. amb punts als espais
(caràcters llatins normals)	
pes: 1,09 gr. diàm.: 17,5 mm.	Lkmina 2 n.º 15 Col. part.

EXEMPLAR 4

a/ ...DVS:D. (llegenda comença a baix)	íd.
r/ :SIT:N.....	íd. amb anells
(caràcters llatins amb N)	
(característiques)	
pes: 0,96 gr. diàm.: 16 mm.	Làmina 2 n.º 15 Col. part.

EXEMPLAR 5

a/ +FE.....S:DG	íd.
r/ :SIT:NOM.....	id. amb punts als espais
(ídem, lletres molt grosses)	
pes: 0,75 gr. diàm.: 17 mm.	Làmina 2 n.º 16 Col. part.

CONCLUSIÓ

Per raons encara no aclarides, en el regnat de Joana i Carles es feren nombroses emissions a nom de Ferran i Isabel o de Ferran sol. No hi ha norma concreta i trobem tota mena d'encunyacions a noms diferents en els amplis dominis que aquest sobirans arribaren a aplegar.

Pel que fa a la identificació de les peces podem afegir el valor mig croat de plata, a nom de Ferran, entre les encunyacions catalanes de Joana i Carles i el del *cornado*, també a nom de Ferran, entre les encunyacions navarreses d'aquests sobirans.

El conjunt de les amonedacions navarreses a nom de Ferran es pot separar entre el regnat de Ferran II i el de Carles i Joana atenent els següents criteris:

- Les monedes que corresponen a Ferran porten sovint la titulació d'Aragó.
- Les monedes de Carles poden ésser de caràcters gòtics o llatins, predominant els darrers, mentre que les de Ferran són sempre de caràcters gòtics.
- Pel que fa a l'or i a la plata, la presència de les lletres K-K als costats de l'escut és signe inequívoc (d'acord amb la tradició observada en les amonedacions navarreses) de que han de pertanyer a Carles I.
- La presència de la N característica en la major part de les monedes d'or i plata amb K-K i només en aquestes, ens ajuda a atribuir a Carles els *cornados* que s'aparten del que es disposa en la pragmàtica de 1513. Podem doncs atribuir a Carles els que porten la llegenda FERDINANDUS, els quals presenten sempre caràcters llatins, i unes petxines als costats de la F, per a les quals no hem trobat encara una explicació.